

På vej mod globalisering af fransk 'drikkekultur'?

Franskmændenes forhold til vindriking er en institution i fransk selvopfattelse, som i disse år anfægtes af de unges mere internationale drikkevaner.

AF MARION DEMOSSIER

Politikere, kulturelle kommentatorer og medier har introduceret 'kultur' i diskussionen af stort set alle aspekter af det moderne samfund. Det at drikke har ikke undgået denne tendens i debatten, men så snart vi forsøger at definere de kulturelle særpræg i en given 'drikkekultur', opstår der hurtigt problemer. Begrebet 'drikkekultur' er for nyligt kommet i forgrunden i den offentlige diskussion, hvor kommentatorer hævder legitimitet for deres modstridende idéer ved at henvise til 'kultur' i en kulturel og antropologisk forstand.

Er der en fransk 'drikkekultur'? – Og hvis ja, hvordan skal vi så definere den? Er der en bevægelse i retning af en europæisering af drikkemønstret?

Disse og mange andre spørgsmål afspejler en ny forståelse af behovet for at kontrollere alkoholforbruget, og begrebet national egenart i form af 'drikkekultur' har præget debatten på europæisk plan. I en tid med geografisk mobilitet og med en tiltagende internationalisering af alkohol-industrien er begrebet 'drikkekultur' dukket op som et politisk værktøj, der gør det muligt for samfundsforskere at sætte adresse på nogle af de problemer, der er knyttet til det post-moderne samfund og den hurtige kapitalisme. Denne artikel giver en kritisk gennemgang af de centrale spørgsmål bag begrebet 'fransk drikkekultur' og tester dets gyldighed i en tid med vidtgående sociale forandringer og tiltagende kontrol med alkoholforbruget.

'Fransk drikkekultur' – en myte?

Idéen om en 'fransk drikkekultur' refererer sædvanligvis til et sæt af holdninger, værdier og fremstillinger, som definerer det forhold, franskmænd har til alkohol, specielt til vin, som er den primære landbrugsproduktion. Denne 'kultur' er blevet beskrevet som fast, uforandret og nationalt afgrænset, som om det var ét sæt idéer eller betydninger, som blev delt af en hel befolkning af ensartede individer.

'Fransk drikkekultur' har traditionelt været en kilde til stolthed for franskmænd, og i en tid med bekymringer om farerne ved 'bingedrikkeri' (hvor der drikkes heftigt for hurtigt at blive beruset, *red.*), har briterne været meget misundelige på det. Der er dog en mere kompliceret historie bag myten om en 'fransk drikkekultur'. I Europa er franskmændene stadig blandt dem, der har det største alkoholforbrug pr. indbygger, til trods for at forbruget har været klart faldende siden 1960'erne. Det anslås, at alkohol-relaterede social- og sundhedsudgifter i Frankrig beløber sig til 1,3 mia. € årligt, mens alene de alkohol-relaterede hospitalsudgifter i England anslås til 3 mia. £ årligt.

I Frankrig udgør alkohol-relaterede udgifter således mere end halvdelen af de samlede medicinudgifter, og alkohol var årsag til 43.963 dødsfald i 1997. I England og Wales er alkohol medvirkende ved op til 40.000 dødsfald om året og direkte årsag til 5.000 dødsfald. Antallet af skrumpelever er ti gange så højt som i 1970'erne og er en stadig mere al-

mindelig dødsårsag. Desuden er skrumpelever nu langt mere almindeligt blandt patienter i 20'erne og 30'erne end tidligere, hvilket delvist kan forklares med udbredelsen af drukgilder og umådeholdent drikkeri blandt mennesker i disse aldersgrupper.

Nedgangen i vinforbruget i Frankrig siden 1960'erne har været ledsaget af ændrede forbrugsvaner: fra de ældres konstante forbrug til de unges lejlighedsvis drikkeri. Dette generationsskifte kan forklares med ændringer i familie-strukturerne til stadig mere individualiserede former for forbrug, mangelfuld overlevering af en vinkultur fra ældre til yngre og stigende konkurrence og udbud fra andre drikkevarer og stoffer. Til trods for, at vin er faldet i popularitet, er det stadig den dominerende drikkevarer. Ølforbruget er stadig stabilt, og forbruget af spiritus er steget en smule. Siden 1981 er der blevet stadig færre regelmæssige vindrikkere, mens andelen af folk, der drikker lejlighedsvist, fortsætter med at stige som et særligt socialt og kulturelt fænomen. Normen er skiftet fra en kollektiv 'drikkekultur' til en individuel 'drikkekultur'. Hvis disse statistikker afslører dybe ændringer i det franske samfund, indikerer de også, at det at drikke vin er blevet en stærk social og kulturel markør og derfor et tegn på social differentiering. Den vigtigste ændring i relation til det at drikke vin har at gøre med selve vinens natur. Fra at være et produkt, der blev værdsat for sine ernæringsmæssige kvaliteter, er det blevet omdannet til en

FOTO MICHAEL DANDRIEUX

drik, der er værdsat for sin smag. Vin er ikke længere den vigtigste drik, der bliver serveret til familiens måltider, men er blevet erstattet af vand.

Indtagelse af alkoholiske drikke - og især vin - er i dag tæt forbundet med arten af det måltid, drikken ledsager, uanset om det drejer sig om en speciel social lejlighed eller ej. Fænomenet med at 'spise ude' har også påvirket adskillelsen af familiemåltider fra mere festlige og lejlighedsvisse arrangementer, hvor der lægges større vægt på at drikke i forbindelse med sociale begivenheder. Eftersom forbruget er faldet, er vin i stigende grad blevet en ædel drik og et tegn på 'stil'.

For mange har det at drikke vin - og den hermed forbundne kultur - dog længe udgjort en væsentlig del af, hvad det betyder at være fransk. Nogle beskriver vin som et 'nationalt produkt' eller som en 'totem drik', men vin og dertil hørende kultur karakteriserer formodentlig 'det at være fransk' på samme måde som det at være født i Frankrig, at kæmpe for frihed eller at tale fransk. Dette traditionelle billede er nu ved at bli-

ve udfordret af økonomiske, sociale og politiske kræfter, som har ændret forbrugsmønstre og ført til en opsplitning af begrebet 'vin-drikkekultur'. Stadig mere sundhedsbevidste holdninger til kontrolleret alkoholindtagelse har ført til en nedgang i vinforbruget og til fremkomsten af en 'vin-drikkekultur', som primært udfoldes i middelklassen. Spørgsmål om, hvor meget magt vin-lobbyen har, og regerings-understøttede angreb på overdreven alkoholforbrug har udfordret grundlæggende antagelser om vinens placering i det franske samfund og ledt til en serie paradokser - fx at vin defineres som et unikt, kulturelt produkt samtidigt med, at vin-produktionen er beskyttet af en regering, som i samme åndedrag fører kampagner mod overdreven alkoholindtagelse.

Sociale normer og uddannelse: Kroppskontrol

I Frankrig har det traditionelt altid været sådan, at mænd har kunnet drikke stærk alkohol, bare de bevarede kontrollen. Det at være fuld og miste kontrollen er blevet langt

mere tolereret i England, og det gælder for både mænd og kvinder. Drikke-udskejelser bliver stadig opfattet negativt i det franske samfund som helhed, som det var tilfældet med den britiske drikke-kultur indtil for relativt nyligt, da beruselse blandt unge mennesker begyndte at blive et tegn på social integration. At der stadig ses skævt til sådanne aktiviteter i Frankrig kan måske delvist forklares med de autoritære værdier, som, trods lidt lempelse i 1970'erne, stadig er kernen i uddannelsessystemet og stadig en stor del af fransk kultur. At drikke vin er for eksempel stadig et nationalt tegn med dets tilknyttede selskabelighed, kultur med mådehold og selvkontrol, som definerer en vigtig del af det at være fransk. Klichéen om, at franskmænd er en nation af vinkendere, er fortsat udbredt både inden for landets grænser og udenfor. Dette billede af en stærk national 'vin-drikkekultur' er stadig fremherskende i den nationale bevidsthed til trods for de ændringer, som har påvirket vinproduktion og -forbrug. Men det er interessant at bemærke, at begge lande er berørt af umådeholdent alkoholforbrug på forskellige måder. Samfundsmæssige ændringer er endnu en grund til ny drikkevaner i Frankrig. For eksempel: Natklubber og fester karakteriseret ved unge menneskers tomhed og ensomhed i bestræbelserne på at drikke sig fulde karakteriserer denne nye trend, og det er blevet foreslået, at det repræsenterer en frivillig destruktion af 'konstruktionen': krop og karriere - i et samfund, der går ind for selvkonstruktion.

Ifølge WHO's Global Status Report on Alcohol synes der at være en international bevægelse hen imod en mere hedonistisk holdning til det at drikke - altså bevidst at bruge alkohol for dets behagelige, psykologiske effekter. I tilknytning hertil ses en tendens til øget drikkeri med det (ene) formål at blive beruset. Blandt unge mennesker er dette nordeuro-

MARION DEMOSSIER
LEKTOR I FRANSKE OG EUROPÆISKE STUDIER
UNIVERSITETET I BATH

pæiske drikkemønster nu også rapporteret i lande som Frankrig og Spanien, hvor fuldskab traditionelt har været uforeneligt med 'drikkekulturen', og hvor det generelle alkoholforbrug er faldet relativt kraftigt. I Middelhavslandene hænger ændringerne i drikkestil sammen med ændringer i, hvilke drikkevarer der er foretrukne: Blandt unge har øl erstattet vin som den foretrukne drikkevarer. Der er også anekdotiske rapporter om, at denne ændring i foretrukne drikkevarer har sammenhæng med den stigende udbredelse og popularitet af anglo-irske pubs over hele Europa. Når man ser på unges drikkevaner på internationalt plan, er 'mode' derfor vigtig i den aktuelle strømning. I dag drikker mange unge for at blive fulde – en adfærd der er almindeligt tolereret, ja, ligefrem positivt accepteret. At drikke for at blive fuld synes at være det foretrukne mønster blandt et betydeligt og voksende mindretal af unge, og det ser ud til at have uforholdsmæssig stor kulturel betydning. Undersøgelser har dels påvist en høj forekomst af fuldskab og dels en tendens imod endnu mere fuldskab – især når der er spiritus involveret – blandt unge i mange lande. Et sammenlignende studie udført i seks EU-lande viste, at i alle lande undtagen ét (Italien) har de helt unge en højere forekomst af stærk beruselse end blandt de lidt ældre.

På vej mod en globaliseret 'drikkekultur'?

Hvad skal vi konkludere om karakteren af 'fransk drikkekultur'? Den nationale dimension af vin- og alkohol- 'drikkekultur' er ikke længere baseret på forbrug, men har mere at gøre med specifikke symbolske værdier, som i dag er i fare for at forsvinde. Underliggende kulturelle holdninger til det at drikke alkohol er knyttet til nogle af disse værdier, og indtil 1960'erne var 'vin-drikkekulturen' i Frankrig i stand til at formidle en 'kodet/kodificeret' og normativ kultur. Det er sandt, at

mange unge franskmænd lærer om vin senere i livet – i forbindelse med, at de får børn og adopterer en model for social interaktion, som svarer til deres forældres. Således kommer vinen tilbage på bordet – og dermed også vin-kulturen med dens ritualer om mådehold og selv-refleksion. Væsentlige ændringer i alkohol- 'drikkekulturen' demonstrerer, at der kan være en del ambivalens forbundet med det at drikke, og denne ambivalens kan føre til forandringer i forbrugsmønstre og dermed umådeholdt drikkeri. Europæiske samfund må nu imødesee dels voksende homogenisering og dels, at det bliver mere og mere almindeligt med 'lejligheds-drikkeri'.

På et tidspunkt, hvor EU diskuterer vinens fremtid i det gamle Europa, er det måske nyttigt at indse, i hvilket omfang et koncept som 'vindrikkekultur' ville kunne overføres til andre lande, især de ikke-vinproducerende lande i Nordeuropa, hvor alkoholforbruget er stigende? Med sin kultur præget af mådehold og meget ritualiseret indtagelse kunne vin danne model for et nyt globaliseret alkoholmønster baseret på moderation og mådehold.

Udviklingen af en europæisk alkoholpolitik i EU-regi tilbyder et nyt forum, hvor regeringerne kan overveje at gå efter enten en sammenlignende eller en fælles tilgang til alkoholpolitik. Man bør dog ikke indføre politikker og interventioner uden at tage hensyn til de eksisterende kulturelle påvirkninger og holdninger til emnet, og hvordan (målinger) forskellige initiativer kunne blive modtaget og reageret på. Man kan ihvertfald konstatere, at kulturelle normer i forbindelse med alkoholindtagelse repræsenterer et stærkt redskab til at regulere drikkeadfærd, men der bør forskes mere seriøst i det. Medierne spiller en stor rolle, og alkoholindustrien bør også tage en del af ansvaret. Det er vigtigt, at fremtidige beslutninger er baseret på, ikke kun hvad man ved, der er effektivt i generelle

termer, men også på viden om, hvad der kunne være med til at konstituere en kritisk 'drikkekultur' på et givent tidspunkt i et bestemt land. Thomas M. Wilson har hævdet, at 'nationale og etniske identiteter skal forstås i sammenhæng med andre identiteter og identifikationer, såsom klasse, køn, region, lokalitet og religion, og alle disse skal finde deres udtryk i drikkesteder og praktikker. Hvis og når alkohol og drikkeri bliver moralske og sundhedsmæssige problemer, er de måske også (altid?) elementer af social og politisk integration og orden, hvor kultur og identitet har lige så meget at gøre med accepten af drikkeri som det at undgå drikkeri'. En vedtaget norm for, hvordan man omgås alkohol, kunne måske vise vejen til at få de forskellige kulturer til at løbe sammen? ■

Oversættelse: B. Jensen

LITTERATUR

- Aigrain, P.: Alcohol Consumption in Europe, n°6. 2003. www.ireb.com/publications/focus/IREB%20Focus%20n6.pdf
- Bourdieu, P.: Language and Symbolic Power. Cambridge. Polity P. 1991.
- Demossier, M.: Consuming Wine in France : The 'Wandering' Drinker and the Wine-anomie, in Wilson, T.: Drinking Culture, Berg, pp.129-154. 2005. Global Alcohol Policy Alliance. Youth and Alcohol in Europe - WHO Ministerial Conference. Stockholm 2002. The Globe. Global Alcohol Policy Alliance. 2001.
- Heath, D.B.: An Anthropological View of Alcohol and Culture in International Perspective, in Heath, D.B. (ed): International Handbook on Alcohol and Culture. Wesport, Greenwood Press. London.1995.
- Leifman, H., Österberg, E. & Ramstedt, M.: Alcohol in Postwar Europe, ECAS II: A Discussion of Indicators and Alcohol-related Harm. Almqvist and Wiksell International. Stockholm. 2002.
- Levine, H.G.: Temperance Cultures: Concern about Alcohol Problems in Nordic and English speaking Cultures, in Lader, M., Edwards, G. & Drummond, D.C. (eds): The Nature of Alcohol and Drug-Related Problems, (Society for the Study of Addiction, Monograph 2), Oxford, OUP. 1992.
- Medina, X.F.: Wine is not Alcohol. Patterns of Socialisation and Wine and Alcohol Consumption among Children and Youngsters in the Basque Diaspora. Anthropology of Food. 2001.
- Nahoum-Grappe, V.: France. In Heath, D.B. (ed): International Handbook on Alcohol and Culture. US: Greenwood Press, pp. 75-87. 1995.
- WHO Global Status Report on Alcohol. 2004.
- Wilson, T. M.: Drinking Cultures, Oxford, Berg. 2005.
- Wright, S.: The Politicization of Culture, RAI Anthropology Today, Vol 14, No. 1, February, pp. 7-15. 1998.